

Asia: Lausunto ammatillisten julkaisujen avoimen saatavuuden osalinjauksesta

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua ammatillisten julkaisujen avoimen saatavuuden osalinjauksesta. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 3300 tietokirjailijaa, oppikirjailijaa ja tutkijaa. Yhdistys edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa.

Suomen tietokirjailijat ry haluaa kyseenalaistaa, miksi ammatillisten julkaisujen avoimuudesta linjataan osana tutkimusjulkaisujen avoimen saatavuuden linjausta. Ammatilliset julkaisut välittävät käytännön työelämässä hyödynnettävää asiantuntijatietoa, tukevat ammattitaidon ylläpitämistä ja kehittävät eri toimialojen osaamista. Ne palvelevat osin eri tarkoitusta kuin tieteelliset julkaisut, minkä vuoksi niitä koskevien avoimuusratkaisujen tulee perustua niiden omiin toimintaedellytyksiin. Osalinjauksessa itsessään todetaan, että suomalaisen ammatillisen julkaisemisen kenttä on hajanainen, että monet ammattiryhmille tärkeät julkaisut tuotetaan ammattijärjestöjen voimin tai harrastuspohjalta, ja että avoimen tieteen ja tutkimuksen tavoitteet voivat olla näille toimijoille vieraita. Tästä huolimatta osalinjauksen tavoitteita ja toimenpiteitä esitetään sovellettavaksi myös järjestöissä ja yhdistyksissä. Emme ymmärrä, miksi korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön piirissä toimiva Avoimen tieteen ja tutkimuksen koordinaatio linjaa julkaisutoiminnasta, joka tapahtuu suurelta osin tutkimusyhteisön ulkopuolella ja joka perustuu erilaiseen rahoitus- ja toimintamalliin kuin tieteellinen julkaiseminen.

Suomen tietokirjailijat ry pitää tärkeänä, että avoimuutta edistetään tavalla, joka turvaa myös kotimaisen ammatillisen julkaisutoiminnan elinvoiman. Osalinjauksessa ei tällä hetkellä arvioida riittävästi sitä, millaisia vaikutuksia välittömän avoimuuden tavoitteilla voi olla kotimaisten julkaisujen rahoitukseen ja toimintaedellytyksiin. Osalinjauksessa todetaan, että laaja avoin ammatillinen julkaiseminen edellyttää avoimuuden kustannusten kattamista ”jollakin tavalla”, mutta rahoitusmallia ei esitetä. Linjauksen johdannossa todetaan lisäksi, että suomalaisen avoimen tiedejulkaisemisen rahoitus on vuosia jatkuneista yrityksistä huolimatta yhä ratkaisematta.

Lisäksi rinnakkaistallentamiseen liittyy omaisuudensuojan, sopimusvapauden ja tekijänoikeuksien toteutumiseen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä, jotka tulee huomioida avoimuutta koskevia linjauksia valmisteltaessa. Julkaisu on tekijänsä luomistyön tuotteena syntynyt teos, johon tekijällä on lähtökohtaisesti yksinoikeus. Oikeus julkaisun rinnakkaistallentamiseen määräytyy tekijän ja kustantajan välisen sopimuksen perusteella. Osalinjauksen mukaan taustaorganisaatioissa ”varmistetaan rinnakkaistallennuslupa” ja ammatilliselle julkaisulle valitaan kustantaja, joka ei peri erillisiä rinnakkaistallennusmaksuja. Osalinjauksesta ei käy ilmi, millä perusteella taustaorganisaatio voisi ohjata tekijän

julkaisukanavan valintaa tai hänen kustantajan kanssa tekemänsä sopimuksen sisältöä. Tämä on myös ristiriidassa linjauksen johdannossa korostetun tutkijan vapauden kanssa, jonka mukaan tutkijan tulee ensisijaisesti voida valita julkaisulleen parhaiten sopiva julkaisukanava. Samoin johdannossa esitelty esilisensointimalli, jossa julkaisu rinnakkaistallennetaan CC-lisenssillä kustantajan linjauksista riippumatta, voi johtaa siihen, että tekijä joutuu toimimaan kustannussopimuksensa vastaisesti. Tekijöiden oikeus julkaista avoimesti ei saa muuttua käytännössä velvollisuudeksi.

Muilta osin Suomen tietokirjailijat ry yhtyy Kopiosto ry:n lausuntoon.

Helsingissä 11.9.2026

Sanna Haanpää
Toiminnanjohtaja
Suomen tietokirjailijat ry

Mikko Niemelä
Juristi
Suomen tietokirjailijat ry